

Yeniden Yapılandırma Sonrası 2004-2014 Döneminde Türk Bankacılık Sektörü

Mete BUMİN*

Makale Gönderim Tarihi: 19.11.2015

Makale Kabul Tarihi: 10.03.2016

Öz

Bankacılık sektörünün yapısal sorunlarının çözümlenmesi amacıyla Mayıs 2001’de uygulamaya konulan Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı kapsamında gerçekleştirilen reformlar tamamlandıktan sonra 2004-2014 döneminde sektörün bilançosunda yapısal değişimler gerçekleşmiş, bankaların aracılık fonksiyonlarına odaklanmasıyla kredilerin aktifler içindeki payı artmış, mevduatlar ana fonlama kaynağı olmaya devam etmiş, bankaların güçlü sermaye ve özkaynak tabanına sahip olmaları sonucunda sermaye yeterliliği rasyoları yasal sınırların üzerinde gerçekleşmiştir. Bankacılık sektörünün bilançosunun 2004-2014 dönemindeki gelişimine bağlı olarak, sektörün performans, işletme ve verimlilik rasyolarında iyileşme gözlemlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Bankacılık sektörü; yeniden yapılandırma; performans, işletme ve verimlilik rasyoları.

JEL Sınıflandırması: G21, G34

* Dr., Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Atatürk Bulvarı 191 Kavaklıdere Ankara, mete.bumin@gmail.com
Bu çalışmada belirtilen görüşler yazarına ait olup, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun görüşlerini yansıtmamaktadır.

Turkish Banking Sector After Restructuring in 2004-2014 Period

Abstract

After the finalization of the reforms within the Banking Sector Restructuring Program aimed to eliminate the weaknesses of banking sector, structural changes were achieved in sector, share of loans in total assets increased as banks focused on intermediary functions, deposits continued to be the main funding source and capital adequacy ratios also realized above the legal limits with the strong capital and own fund base during 2004-2014 period. The performance, operating and productivity ratios of the banking sector also improved during this period.

Keywords: Banking sector; restructuring; performance, operating and productivity ratios.

JEL Classification: G21, G34

1. GİRİŞ

Türkiye ekonomisinde Kasım 2000 ve Şubat 2001’de yaşanan krizlerinin ardından ekonomik sorunların kalıcı olarak çözümlenmesi amacıyla Nisan 2001 tarihinde Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı açıklanmıştır. Yaşanan krizler sonucunda önemli oranda zarara maruz kalan bankacılık sektörünün daha sağlıklı hale getirilmesi ve yapısal sorunlarının çözümlenmesi amacıyla da Mayıs 2001’de Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı uygulamaya konulmuştur.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından açıklanan Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programının temel amacı; kamu bankalarını mali sistem içinde bir istikrarsızlık unsuru olmaktan çıkarmak, mali sistemin istikrarı ve kamu maliyesine getirdikleri yükün azaltılması bakımından Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) bünyesindeki bankaların sorunlarını en kısa sürede çözüme kavuşturmak ve yaşanan krizlerden olumsuz yönde etkilenen bazı özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşmalarını sağlayacak düzenlemeleri gerçekleştirmektir. Yeniden yapılandırma programı, bankacılık sisteminin mali ve operas-

yonel yapısının güçlendirilmesine yönelik uygulamalar ile bankacılık sektöründe gözetim ve denetimin etkinliğini artıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak yasal ve kurumsal düzenlemeleri içermektedir. (BDDK, 2001)

Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı dört temel bileşenden oluşmaktadır. Programın birinci bileşeni olan kamu bankalarının yeniden yapılandırılması çerçevesinde finansal yeniden yapılandırma kapsamında bu bankaların görev zararları Hazine Müsteşarlığı tarafından bu bankalara özel tertip devlet iç borçlanma senetleri sağlanması yoluyla tasfiye edilmiş, söz konusu görev zararlarının fonlanması sonucunda oluşan kısa vadeli yükümlülükler azaltılmış ve kamu bankalarına yapılan nakit ve nakit dışı sermaye desteği ile bu bankaların sermaye yapıları güçlendirilmiştir. Operasyonel yeniden yapılandırma kapsamında ise, kamu bankaları özel hukuk hükümlerine göre faaliyette bulunacak anonim şirket statüsüne kavuşturulmuş, bu bankalar hakkında uygulanacak reformlara ilişkin alınacak kararlarda birlikteliği sağlamak amacıyla ortak Yönetim Kurulu oluşturulmuş, Emlak Bankası'nın kapatılmasına karar verilmiş ve kamu bankalarının özel bankalarla karşılaştırıldığında oldukça yüksek olan şube ve personel sayılarında da önemli oranlarda azaltmaya gidilmiştir.

Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programının ikinci bileşeni olan TMSF'ye devredilen bankalarının çözümlenmesi kapsamında, Fona devredilen bankaların bilançoları, mevduat ve yükümlülük devri ile alacak, iştirak ve gayrimenkul devirleri yoluyla küçültülmüş, bu bankalardan satışa çıkarılanların bir kısmı yerli ve yabancı yatırımcılara satılmış, satışa çıkarılan ancak teklif gelmeyen veya gelen teklifler yeterli bulunmayan bankalar da diğer Fon bankaları bünyesinde devir ve birleşme işlemlerine tabi tutulmuşlardır. Fona devredilen bankaların operasyonel açıdan da yapılandırma çalışmaları çerçevesinde şube ve personel sayılarının azaltılması yoluna gidilmiştir. Fon bankalarının yeniden yapılandırılması için yapılan işlemlerin finansmanı amacı ile Hazine Müsteşarlığı tarafından Fon için ihraç edilen özel tertip devlet iç borçlanma senetleri kullanılmıştır.

Özel bankaların güçlendirilerek daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulması Programın üçüncü bileşenini oluşturmuştur. Bu kapsamda, banka sermayelerinin güçlendirilmesi programı çerçevesinde özel bankalarda üçlü denetim yapılarak bu bankaların büyük ölçüde kendi kaynakları ile sermaye yapılarını güçlendirmeleri sağlanmış, İstanbul Yaklaşımı uyarınca reel sektörün mali sektöre olan borçlarının yeniden yapılandırılması gerçekleştirilmiş ve sektördeki devir ve birleşmelerin teşvik edilmesine yönelik tedbirler alınmıştır.

Programın dördüncü bileşeni ise, gözetim ve denetim çerçevesinin güçlendirilmesidir. Bankacılık sektörünün düzenleme, gözetim ve denetim çerçevesini güçlendirmeye yönelik olarak sermaye yeterliliği, risk düzenlemeleri, kredi ve iştirak sınırlamaları ile karşılıklar ve muhasebe standartları gibi alanlarda uluslararası standartlara uyum amacıyla değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

BDDK tarafından hesaplanan Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programının çözümleme maliyeti; kamu bankalarının görev zararı 19 milyar dolar, kamu bankalarına yapılan sermaye desteği 2,9 milyar dolar, TMSF bankalarının çözümleme maliyeti 22,5 milyar dolar (17,3 milyar doları kamu, kalanı özel sektör tarafından), sermaye benzeri kredi desteği 0,1 milyar dolar, özel bankaların sermaye tabanını güçlendirme maliyeti 2,7 milyar dolar ve İmar Bankası maliyeti 6,4 milyar dolar olmak üzere toplam 53,6 milyar dolara ulaşmıştır. Söz konusu çözümleme maliyetinin toplam GSYH'ye oranı ise % 34,2 olmuştur. (BDDK, 2010)

Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı kapsamında gerçekleştirilen reformlar sonucunda bankacılık sektörü sağlıklı bir yapıya kavuşmuştur. Bankacılık sektöründe yeniden yapılandırmanın dinamik bir süreç çerçevesinde halen devam ettiği dikkate alınmakla birlikte, söz konusu Program kapsamında öngörülen yeniden yapılandırma işlemlerinin büyük bölümü 2004 yılına kadar sonuçlandırılmıştır. Yeniden yapılandırmanın büyük ölçüde tamamlandığı 2004 yılından sonraki on yıllık dönem içerisinde bankacılık sektörünün bilançosu büyüme kaydetmiş ve sektörde yüksek karlılık oranlarına ulaşılmıştır. Bu itibarla, yeniden yapılandırma sonrasındaki on yıllık dönem olan 2004-2014 dö-

neminde bankacılık sektöründe yaşanan gelişmelerin incelenmesi önem arz etmektedir. Söz konusu dönemin incelenmesi Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı kapsamında gerçekleştirilen reformların olumlu sonuçlarının ortaya konulmasına da katkı sağlayacaktır.

Yeniden yapılandırma sonrasındaki 2004-2014 döneminde Türk bankacılık sektörünün bilançosunda kaydedilen gelişmeleri inceleyen bu makale beş bölümden oluşmaktadır. İkinci bölümde, bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasına ilişkin ulusal ve uluslararası çalışmalara kısaca değinilecektir. Bankacılık sektörünün bilançosunun gelişiminin inceleneceği üçüncü bölümde, 2004-2014 döneminde sektörün aktif, pasif, bilanço dışı hesaplar ile gelir gider hesaplarının gelişimi detaylı olarak incelenecektir. Dördüncü bölümde, bu dönemde bankacılık sektörüne ilişkin hesaplanan çeşitli rasyo ve göstergeler yardımıyla sektörün performans, işletme ve verimlilik rasyolarının gelişimi analiz edilecektir. Beşinci bölümde ise, genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra sektörün gelecek dönemlerine ilişkin beklentilere yer verilecektir.

2. Literatür İncelemesi

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması ve sonuçlarının değerlendirilmesine yönelik olarak hem Türk bankacılık sektörü hakkında hem de benzer krizler yaşayan diğer ülkelerin bankacılık sektörleri hakkında ulusal ve uluslararası çalışmalar yapılmıştır. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı kapsamında yapılan işlemler ve sektöre etkileri hakkındaki detaylı bilgiler, BDDK (2005) tarafından yayımlanan Gelişme Raporları, I-VII ile kamuoyu ile paylaşılmıştır. Toprak ve Demir (2001)'in çalışmasında Türk bankacılık sektörünün kriz öncesindeki dönemdeki görünümü ile uygulamaya konulan reformlar anlatıldıktan sonra krizin çözümüne yönelik öneriler getirilmiştir. Aydoğan, Aktaş ve Pekka (2005)'de, yaşanan kriz sonrasında Türk bankacılık sektöründe finansal yapılanmanın tamamlandığı, operasyonel yapılanma alanında yapılması gerekenlerin bulunduğu, yapısal yeniden yapılanmanın ise henüz başlangıç aşamasında olduğu belirtmiştir.

Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması çerçevesinde Boyacıoğlu (2003)'nun kamu bankalarının yeniden yapılandırılma işlemleri ve sektöre ilişkin öneriler içeren çalışması; Öncü ve Aktaş (2007)'in yeniden yapılandırma döneminde bankacılık sektöründeki bankaların verimliliklerini Malmquist endeksini kullanarak ölçtükleri ve kamu bankaların, özel ve yabancı bankalara yakın oranlarda verimlilik artışı gerçekleştirdikleri sonucuna vardıkları çalışması, Bumin (2009)'in kamu bankalarının yeniden yapılandırılması sonrasındaki dönemde bu bankaların bilançolarında yaşanan gelişmeleri incelediği çalışması, Bumin ve Cengiz (2009)'in Pamukbank'ın Halk Bankası'na devrinin Halk Bankası'nın etkinliği üzerindeki etkisini veri zarflama yöntemi ile ölçtüğü ve bu devrin Halkbank'ın performansına olumlu etki ettiği sonucuna vardığı çalışması ile Demireli (2010)'nin kamu bankalarının performanslarını TOPSIS yöntemi ile hesapladıkları çalışmaları örnek olarak gösterilebilir. Fona devredilen bankaların çözümlenmesine yönelik banka bazında detaylı bilgiler TMSF (2011) tarafından yayımlanan yirmi ciltlik bir çalışmadan oluşan Raf Temizliği Kitaplığı projesi ile sunulmuştur. Fon bankalarının çözümlenmesi hakkında Bumin ve Ateş (2008)'in yaptığı çalışmada, Fona devredilen sorunlu bankaların finansal ve operasyonel olarak yeniden yapılandırılması ve satış, devir, birleşmeler yoluyla çözümlenme işlemleri ile çözümlenme maliyetini incelemiştir.

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasına yönelik uluslararası çalışmalara bakıldığında, Hoelscher ve Quintyn (2003)'in sistemik bankacılık krizlerinin çözümlenmesinde uygulanacak işlemleri incelediği çalışması, Hoelscher (2006)'in banka yeniden yapılandırması ve çözümlenmesinin teorik çerçevesini işlediği çalışması ve Viotti (2000)'nin bankacılık krizlerinin yönetiminde yeni bir düzenleyici çerçeve önerisinde bulunduğu genel nitelikli çalışmaların yanısıra ülke bazında da bankacılık sektörü yeniden yapılandırma işlemlerinin incelendiği çalışmalar yapılmıştır. Ülke bazındaki çalışmalara, Dookyung (1999)'un Güney Kore; Pengestu ve Manggi (2002) ile Sato (2005)'nin Endonezya; Calomiris ve Powell (2000) ile Kaya (2001)'nin Arjantin; Gruben ve Welch (2001)'in Brezilya; Martinez (2000)'in Meksika; Ongena, Smith ve Michalsen (2000)'in Norveç; Erdönmez ve Tulay

(2001)'in İsvaç bankacılık sektörlerinin yeniden yapılandırılması hakkındaki çalışmaları örnek olarak gösterilebilir.

3. Bankacılık Sektöründe Bilanço Gelişimi

Bankacılık sektörünün 2004-2014 dönemindeki bilançosunun gelişimi ile bu dönem için hesaplanan rasyolar ve göstergeler yardımıyla sektörün gelişimi analiz edilirken, veri seti olarak BDDK tarafından kamuoyu ile paylaşılan ve BDDK internet sitesinde yer alan İnteraktif Bültenler başlığı altındaki Türk Bankacılık Sektörü Aylık Bültenindeki (BDDK, 2015) veriler kullanılmıştır. Söz konusu Bülten'de; bilanço, bilanço dışı işlemler, kar-zarar, rasyolar ve diğer bilgiler ana başlıkları altında toplam 17 alt başlık halinde sektöre ilişkin veriler Aralık 2002'den başlayarak aylık olarak kamuoyunun kullanımına sunulmaktadır. Bu çalışmada, bilanço dönemlerinde belirtilen yıllar için o yılın Aralık ayına ait veriler dikkate alınmıştır. Katılım bankalarının müşterilerinden topladıkları katılım fonu tutarları sektörün toplam mevduatları içerisinde, katılım bankalarının elde ettikleri kar payı gelir ve giderleri de, sektörün toplam faiz gelirleri ve giderleri içerisinde gösterilmiştir. Çalışmada yer alan tüm tablolardaki veriler ve rasyolar, Aylık Bülten'deki veriler esas alınarak tarafımızca hesaplanmıştır.

3.1. Banka, Şube ve Personel Sayıları

Türk bankacılık sektöründeki bankalar fonksiyonlarına göre sınıflandırıldığında müşterilerinden mevduat kabul eden mevduat bankaları, katılım hesabı kabul eden katılım bankaları ile mevduat kabul etme yetkisi bulunmayan kalkınma ve yatırım bankaları olmak üzere üç grup altında faaliyet göstermektedir. Bankaların fonksiyonlarına göre yapılan bu sınıflandırmanın yanısıra sahipliklerine göre de; kontrolü kamu sermayeli kuruluşların elinde bulunan kamu bankaları, kontrolü yerli ve özel sermayeli kuruluşların elinde bulunan yerli özel bankalar ve kontrolü küresel sermayeli kuruluşların elinde bulunan yabancı bankalar olarak da üç grup altında sınıflandırılabilir.

Türk bankacılık sektöründe 2004-2014 döneminde faaliyet gösteren bankaların sayıları ile şube ve personel sayıları fonksiyonlarına ve sahiplik yapılarına göre "Tablo 1."de sunulmaktadır.

Türk bankacılık sektöründe 2004 yılında 53 banka faaliyet gösterirken bu sayı 2011 yılında 48'e düşmüş, daha sonra yeni bankaların sektöre girişleri ile banka sayısı 2014 yılında 51'e ulaşmıştır. Türk bankacılık sektörünün müşterilerine hizmet sunumunda en önemli araç olarak şubeler ön plana çıkmaktadır. Bankacılık sektörünün toplam şube sayısı 2004 yılında 6.474 iken, takip eden on yıllık dönem içerisinde % 88,6 oranında artarak 2014 yılında 12.210 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemin ilk yarısında şube sayısında önemli oranda artış yaşanmış, ikinci yarısında ise sektördeki şubeleşme hızı yavaşlayarak istikrarlı bir hale gelmiştir. Şube sayılarına banka grupları bazında bakıldığında ise, 2004-2014 döneminde mevduat bankalarının şube sayısı 6.186'dan 11.180'e yükselerek sektör ortalamasının altında % 81 oranında artış gösterirken, katılım bankalarının şube sayısı 2004 yılındaki 255'den, 2014 yılında 990'a yükselerek sektör ortalamasının oldukça üzerinde % 288 oranında artış kaydetmiştir. Bu dönemde, kalkınma ve yatırım bankalarının şube sayısındaki artış sektörün altında kalarak, yaklaşık % 20 oranında artmıştır.

Bankacılık sektörünün 2004 yılındaki 132.734 olan personel sayısı, 2014 yılında 216.192'ye ulaşarak bu dönemde % 63 oranında artmıştır. Personel sayısına banka grupları bazında bakıldığında, 2004-2014 döneminde mevduat bankalarının personel sayısı 122.592'den, 195.109'a yükselerek % 56 oranında artış göstermiştir. Katılım bankalarının personel sayısı, 2004 yılında 4.790 iken, 2014 yılında 16.280'e yükselerek sektör ortalamasının üzerinde % 240 oranında artış kaydetmiştir. Bu dönemde, kalkınma ve yatırım bankalarının personel sayısı da küçük bir artış göstererek 5.352'den 5.523'e yükselmiştir.

Tablo 1. Banka, Şube ve Personel Sayısı

	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004
BANKA SAYISI											
	51	49	49	48	49	49	49	50	50	51	53
ŞUBE SAYISI											
Sektör	12.210	11.986	11.061	10.517	10.066	9.581	9.304	8.122	7.302	6.568	6.474
Mevduat Bankaları	11.180	10.981	10.191	9.791	9.419	8.968	8.724	7.658	6.904	6.241	6.186
Kamu Mevduat Bankaları	3.500	3.399	3.081	2.911	2.746	2.518	2.402	2.286	2.239	2.111	2.237
Yerli Özel Mevduat Bankal.	5.454	5.338	5.071	4.943	4.580	4.389	4.289	3.994	3.593	3.737	3.740
Yabancı Mevduat Bankaları	2.226	2.244	2.039	1.937	2.093	2.061	2.033	1.378	1.072	393	209
Kalkınma-Yatırım Bankaları	40	40	41	41	40	44	44	42	42	35	33
Katılım Bankaları	990	965	829	685	607	569	536	422	356	292	255
PERSONEL SAYISI											
Sektör	216.192	214.226	201.453	195.271	191.180	184.205	182.665	167.760	150.966	138.724	132.734
Mevduat Bankaları	195.109	192.219	181.197	176.579	173.133	167.063	166.326	153.212	138.599	127.851	122.592
Kamu Mevduat Bankaları	55.851	54.726	51.845	50.525	47.533	45.165	43.647	41.436	39.556	38.432	39.857
Yerli Özel Mevduat Bankal.	95.811	93.334	89.968	89.006	83.587	82.222	82.111	80.993	73.221	78.804	76.932
Yabancı Mevduat Bankaları	43.447	44.159	39.384	37.048	42.013	39.676	40.568	30.783	25.822	10.615	5.803
Kalkınma-Yatırım Bankaları	5.523	5.244	4.900	4.841	5.370	5.340	5.307	5.361	5.255	5.126	5.352
Katılım Bankaları	16.280	16.763	15.356	13.851	12.677	11.802	11.032	9.187	7.112	5.747	4.790

2004-2014 döneminde banka gruplarının toplam aktifler içerisindeki payları ve bilançonun temel büyüklüklerinin GSYH'ya oranı "Tablo 2."de sunulmaktadır.

Bankacılık sektörünün aktiflerinin fonksiyonlarına göre banka gruplarına dağılımı incelendiğinde, sektörün mevduat bankalarının hakimiyetinde olduğu görülmektedir. 2014 yılı itibarıyla bankacılık sektörünün toplam aktiflerinin % 90,5'i mevduat bankalarına, % 5,2'si katılım bankalarına ve % 4,2'si ise kalkınma ve yatırım bankalarına ait bulunmaktadır. 2004-2014 döneminde mevduat bankalarının toplam aktifler içerisindeki payı % 96,3'den gerileyerek %90,5'e düşerken, aynı dönemde katılım bankalarının payı yaklaşık iki kat artarak % 2,4'den, % 5,2'ye yükselmiş, kalkınma ve yatırım bankalarının payı da düşük bir oranda gelişim göstererek % 3,7'den, % 4,2'ye yükselmiştir.

Toplam aktiflerin dağılımına sahiplik yapısına göre bakıldığında ise, 2014 yılı itibarıyla kamu mevduat bankalarının % 31,3'lük paya, yerli özel bankaların % 49,5'lik paya ve yabancı bankaların % 19,2'lik paya sahip olduğu görülmektedir. Söz konusu dönemde gözlemlenen en önemli gelişme yabancı bankaların Türk bankacılık sektörüne artan ilgisi nedeniyle yaşanan hisse satışları sonucunda yabancı bankaların toplam aktifler içerisindeki payının 2004 yılındaki % 3,5 seviyesinden 2014 yılında % 19,2'ye yükselmesidir. Bu yükselişe paralel olarak yerli özel bankaların toplam aktifler içerisindeki payı da % 58,3'den, % 49,5'e gerilemiştir. Bu dönemde yaşanan başka bir gelişme de, sektörde faaliyet gösteren kamu bankalarının sayısında değişim yaşanmazken, sektörde yaşanan rekabet ve uygulanan politikalar sonucunda kamu bankalarının sektörün toplam aktifleri içerisindeki payının % 38,2'den % 31,3'e gerilemesidir.

Bankacılık sektörünün aktiflerinin 2004-2014 döneminde yüksek oranlarda artışında aynı dönem içerisinde Türk ekonomisinde yaşanan yüksek büyüme oranlarının da etkisi bulunmaktadır. Bu itibarla, finansal derinliğin seviyesini gösteren bankacılık sektörünün temel büyüklükleri olan aktifler, krediler, menkul değerler ve mevduatların, ekonomik büyüklüğün göstergesi olan Gayri

Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)'ya oranlarına da bakılması önem arz etmektedir.

Sektörün toplam aktiflerinin GSYH'ya oranı 2004 yılındaki % 54,8 seviyesinden 2014 yılında % 114,1 seviyesine ulaşmış bulunmaktadır. 2004 yılında GSYH'nın yarısı büyüklüğüne sahip bankacılık sektörü, on yıl içerisinde çok hızlı bir büyüme gerçekleştirerek 2014 yılında ekonominin toplam büyüklüğünün 1,1 katı aktif büyüklüğe erişmiştir. Sektörün kredilerinin GSYH'ya oranında ise aktiflerle karşılaştırıldığında daha yüksek oranda büyüme gerçekleşmiştir. 2004 yılında sektörün kredilerinin GSYH'ya oranı % 17,4 seviyesindeyken, on yıl içerisinde bu oran yaklaşık dört kat büyüyerek 2014 yılında % 71 seviyesine ulaşmıştır. Menkul değerlerin GSYH'ya oranında ise tersi bir eğilim gözlenmiş ve 2004 yılında % 22,1 olan menkul değerlerin GSYH'ya oranı, 2014 yılında % 17,3'e gerilemiştir. Bu gelişmenin nedeni, bu dönemde bilançonun içerisinde kredilerin payının artması ve buna karşılık menkul değerlerin payının azalmasıdır. Söz konusu dönemde mevduatların GSYH'ya oranında da büyüme gerçekleşmiş, bu oran aynı dönemde % 34,2'den, % 60,2'ye yükselmiştir.

Tablo 2. Aktiflerin Banka Grupları Bazında Dağılımı ve GSYH'ya Oranı

(%)	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004
AKTİFLERİN BANKA GRUPLARI BAZINDA DAĞILIMI											
Fonksiyonlarına Göre Banka Grupları											
Mevduat Bankaları	90,5	90,4	91,0	92,0	92,6	92,7	93,4	93,4	94,2	94,4	96,3
Katılım Bankaları	5,2	5,5	5,1	4,6	4,3	4,0	3,5	3,3	2,8	2,4	-
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	4,2	4,0	3,8	3,4	3,1	3,2	3,1	3,2	3,1	3,2	3,7
Sahipliklerine Göre Banka Grupları											
Kamu Bankaları	31,3	30,8	30,1	30,3	31,6	32,2	30,5	30,4	31,1	33,1	38,2
Yerli Özel Bankalar	49,5	50,7	53,1	53,3	51,8	52,0	52,5	55,6	55,7	60,6	58,3
Yabancı Bankalar	19,2	18,5	16,9	16,4	16,6	15,8	17,0	14,0	13,1	6,3	3,5
TEMEL BÜYÜKLÜKLERİN GSYH'YA ORANI											
Aktif/GSYH Oranı	114,1	110,5	96,7	93,8	91,6	87,6	77,1	69,0	65,9	62,7	54,8
Kredi/GSYH Oranı	71,0	66,8	56,1	52,6	47,9	41,2	38,7	33,9	28,9	23,7	17,4
Menkul Değerler/GSYH Oranı	17,3	18,3	19,1	22,0	26,2	27,6	20,4	19,5	21,0	22,0	22,1
Mevduat/GSYH Oranı	60,2	60,3	54,5	53,6	56,2	54,0	47,8	42,3	40,6	38,8	34,2

3.2. Bilanço Analizi

3.2.1. Aktif Hesaplar

Türk bankacılık sektörünün aktiflerinin alt hesaplarının 2004-2014 dönemindeki tutarları ve dağılımı "Tablo 3."de verilmektedir.

Bankacılık sektörünün toplam aktifleri 2004 yılında 306.439 milyon TL olarak gerçekleşirken, bu tutar 2014 yılında 1.994.329 milyon TL'ye yükselmiştir. Bu tutarlar dikkate alındığında sektörün toplam aktiflerinin 10 yıllık dönemde yaklaşık % 545 oranında arttığı görülmektedir. 2014 yılı itibarıyla toplam aktifler içerisinde en büyük bölümü, 1.240.706 milyon TL tutar ve % 62,2'lik pay ile krediler oluşturmaktadır. Kredilerden sonra 302.270 milyon TL'lik tutar ve % 15,2'lik pay ile menkul değerler gelmektedir. Toplam aktifler içerisinde zorunlu karşılıklar 171.824 milyon TL ile % 8,6'lık pay almaktadır. Aktif hesaplar altında yer alan nakit değerler, Merkez Bankasından alacaklar, para piyasalarından alacaklar ve bankalardan alacakların toplamından oluşan nakit kalemlerin, 123.518 milyon TL'lik tutar ile toplam aktifler içerisinde % 6,2'lik payı bulunmaktadır. Bilançonun kalan kısmını ise, % 1,8'lik pay ile takipteki alacaklar ve % 6,0'lık pay ile diğer aktifler oluşturmaktadır.

Bankacılık sektörünün aktiflerinde 2004-2014 döneminde yaşanan en önemli değişiklik, menkul değerlerin aktifler içerisindeki payı azalırken kredilerin aktif içerisindeki payının artmasıdır. 2004 yılında aktifler içerisinde menkul değerler % 40,4'lük pay alırken, bu oran 2014 yılında % 15,2'ye gerilemiştir. Kredilerde ise tersi bir eğilim gözlemlenmiş ve aktifler içerisinde kredilerin payı 2004 yılında % 31,7 iken, 2014 yılında bu oran % 62,2'ye yükselmiştir. Sektörün aktiflerinde yaşanan bu yapısal gelişmenin en önemli nedeni, uygulanan sıkı maliye politikasıyla Hazinesinin iç borçlanma gereğinin hızla azalması sonucunda banka bilançolarındaki menkul değerlerin azalması ve bankacılık sektörünün ana fonksiyonu olan aracılık fonksiyonu çerçevesinde reel sektöre ve bireylere verilen kredilerin artmasıdır.

Bankacılık sektörünün aktiflerinin en büyük bölümünü krediler oluşturmaktadır. 2004-2014 döneminde kredilerin para ve tür cinsinden dağılımı ile bireysel kredilerin dağılımı "Tablo 4."de verilmektedir.

Sektörün toplam kredi tutarı 2004 yılında 97.197 milyon TL iken, on yıllık dönemde % 1.176 oranında artarak 2014 yılında 1.240.706 milyon TL'ye yükselmiştir. Bu dönem içerisinde kredilerin para cinsinden dağılımına bakıldığında ise, 2004 yılında Türk parası cinsinden verilen kredilerin tutarı 62.201 milyon TL'lik tutar ile % 64,0'lık paya sahipken, 2014 yılında 880.967 milyon TL'lik tutar ile toplam krediler içerisinde % 71,0'lık pay almıştır. Yabancı para cinsinden verilen krediler ise 2004 yılında 34.995 milyon TL'lik tutar ile % 36,0'lık paya sahipken, 2014 yılında 359.739 milyon TL'lik tutar ile toplam krediler içerisindeki payı % 29,0'a gerilemiştir.

Sektörün ticari ve kurumsal kredilerinin tutarı 2006 yılındaki 92.108 milyon TL seviyesinden % 499 oranında artarak 2014 yılında 551.759 milyon TL'ye ulaşmıştır. Aynı dönemde KOBİ kredileri de % 459 oranında artış göstererek 59.614 milyon TL'den 333.278 milyon TL'ye yükselmiştir. Bireysel kredilerde diğer kredi türlerine yakın bir oranda, % 428 oranında artarak 67.265 milyon TL'den 355.669 milyon TL'ye yükselmiştir. Kredi türlerinin toplam krediler içerisindeki payları incelendiğinde, 2014 yılı itibarıyla ticari ve kurumsal kredilerin % 44,5 pay, KOBİ kredilerinin % 26,9 pay ve bireysel kredilerin % 28,6'lık pay aldığı görülmüştür.

Tablo 4. Krediler

(Milyon TL)	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004
Toplam Krediler	1.240.706	1.047.410	794.756	682.893	525.851	392.621	367.445	285.616	218.987	153.689	97.197
PARA ÇİNSİNDEN DAĞILIMI											
Türk Parası Krediler	880.967	752.699	588.352	484.829	383.757	288.208	262.143	217.015	163.094	110.794	62.201
Yabancı Para Krediler	359.739	294.712	206.405	198.064	142.095	104.413	105.302	68.601	55.892	42.895	34.995
TÜR ÇİNSİNDEN DAĞILIMI											
Ticari ve Kurumsal Krediler	551.759	444.667	330.051	297.584	229.870	182.636	169.879	117.021	92.108	-	-
KOBİ Kredileri	333.278	271.421	199.743	162.803	125.468	83.271	84.605	76.521	59.614	-	-
Bireysel Krediler	355.669	331.322	264.963	222.507	170.513	126.714	112.961	92.074	67.265	45.204	25.548
BİREYSEL KREDİLERİN DAĞILIMI											
Bireysel Kredi Karlıları	74.126	83.806	71.593	55.489	43.582	36.576	33.990	27.103	21.526	17.259	13.717
Taksitli Bireysel Kredi Karlıları	33.546	47.479	38.386	26.124	19.372	14.859	12.338	10.772	9.027	6.103	3.780
Taksitsiz Bireysel Kredi Karlıları	40.580	36.328	33.207	29.365	24.210	21.717	21.652	16.331	12.499	11.156	9.938
Tüketici Kredileri	281.543	247.516	193.370	167.018	126.931	90.137	78.971	64.971	45.739	27.945	11.831
Konut Kredileri	125.371	109.680	85.128	73.269	58.831	42.045	35.306	30.048	21.881	11.847	2.008
Taahhüt Kredileri	6.832	8.531	8.042	7.359	5.635	4.314	5.280	5.903	6.469	6.220	3.974
İhtiyaç ve Diğer Krediler	149.340	129.304	100.200	86.390	62.466	43.779	38.384	29.020	17.389	9.878	5.850

Bireysel kredilerin toplam krediler içerisindeki payının son yıllarda artması nedeniyle bu kredi türünün yakından incelenmesi gerekmektedir. 2004 yılında bireysel kredilerin toplam tutarı 25.548 milyon TL iken, on yıllık dönemde % 1.292 oranında artış göstererek 2014 yılında 355.669 milyon TL'ye yükselmiştir. Bireysel kredilerin birinci ana grubunu oluşturan kredi kartları, 2004-2014 döneminde bireysel kredilerin artış oranının altında % 440 oranında artış göstererek 13.717 milyon TL'den 74.126 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bu dönemde kredi kartlarında gözlenen değişim, taksitli bireysel kredi kartları yaklaşık sekiz kat artarken, buna karşın taksitsiz bireysel kredi kartlarının yaklaşık dört kat artmasıdır.

Bireysel kredilerin ikinci ana grubunu oluşturan tüketici kredileri ise, 2004-2014 döneminde bireysel kredilerin artış oranının üzerinde % 2.280 oranında artış göstererek 11.831 milyon TL'den 281.543 milyon TL'ye ulaşmıştır. Tüketici kredilerinde yaşanan bu artışın çok büyük kısmı alt grupta yer alan konut kredilerinde yaşanan artıştan kaynaklanmıştır. Bu dönemde konut kredileri 2.008 milyon TL'den 125.371 milyon TL'ye yükselerek % 6.143 oranında artış göstermiştir. 2004 yılından itibaren ekonominin büyümesinin ana lokomotif sektörlerinden olan inşaat sektörünün büyümesi sonucunda üretilen konutların büyük kısmı düşen faiz oranlarının da olumlu etkisiyle bankalar tarafından tüketicilere kullandırılan konut kredileriyle finanse edilmiştir.

Söz konusu dönemde tüketici kredileri altında yer alan ve tüketicilerin bireysel taşıt alımlarını finanse eden taşıt kredilerinin toplam tutarı 3.974 milyon TL'den 6.832 milyon TL'ye yükselerek % 72 oranında artış göstermiştir. Taşıt kredilerinde bu dönemde gerçekleşen artış oranının diğer tüketici kredileri alt gruplarına göre düşük olmasında, taşıt finansmanının bir kısmının taşıt satan şirketler tarafından kurulan ve finansal sistemde faaliyet gösteren finansman şirketleri tarafından doğrudan sağlanmasından kaynaklanmaktadır.

Tüketici kredilerinin üçüncü alt grubunu oluşturan ve gerçek kişilerin eğitim, tatil, sağlık ve benzeri giderleri için ihtiyaç duyduğu nakitin finansmanı amacıyla bankaların tüketicilere kullandığı ihtiyaç ve diğer kredilerin toplam tutarı, 2004-2014 döneminde

5.850 milyon TL'den 149.340 milyon TL'ye yükselerek % 2.452 oranında artış göstermiştir. İhtiyaç ve diğer kredilerde yaşanan artışın bir bölümü, tüketicilerin yüksek gecikme faiz oranlarına maruz kalmamak için bireysel kredi kartları borçlarını kapatmasında bu kredileri kullanmasından kaynaklanmıştır.

Bireysel kredilerin alt gruplarının dağılımına bakıldığında, 2004-2014 döneminde toplam bireysel krediler içerisinde bireysel kredi kartlarının payının % 53,7'den % 20,8'e düştüğü, tüketici kredilerinin payının ise % 46,3'den % 79,2'ye yükseldiği görülmüştür. Bu dönemde toplam konut kredilerinin toplam bireysel krediler içerisindeki payı % 7,9'dan % 35,2'ye yükselirken, aynı dönemde taşıt kredilerinin payı % 15,6'dan % 1,9'a düşmüştür.

Bankaların kredilerinin kalitesinin ölçümü için takibe dönüşüm oranı kullanılmaktadır. Türk bankacılık sektörünün 2004-2014 dönemindeki kredi türü ve banka grupları bazında takibe dönüşüm oranları "Tablo 5."de verilmektedir.

Türk bankacılık sektörünün 2004 yılındaki takibe dönüşüm oranı, 2001 krizinin olumsuz etkilerinin reel sektör bilançoları ve gerçek kişiler üzerinde kısmen devam etmesi nedeniyle % 6,00 olarak gerçekleşmiş, söz konusu oran bu yıldan sonra kademeli şekilde düşüş göstererek 2008 yılında % 3,68'e kadar gerilemiştir. Ancak, küresel piyasalarda yaşanan krizin ekonomiyi olumsuz etkilemesi sonucunda takibe dönüşüm oranı 2009 yılında % 5,27'ye yükselmiştir. Bu yıldan sonra söz konusu oran düşüşe geçerek 2014 yılında % 2,85 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 5. Kredilerin Takibe Dönüşüm Oranları

(%)	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004
Toplam Krediler-Sektör	2,85	2,75	2,86	2,70	3,66	5,27	3,68	3,48	3,74	4,72	6,00
KREDİ TÜRÜ BAZINDA TAKİBE DÖNÜŞÜM ORANI											
Şirketler Kesimi Kredileri (Kurumsal Krediler+KOBİ Kredileri)	2,64	2,69	2,81	2,61	3,41	4,85	3,64	3,74	4,06	-	-
Bireysel Krediler	3,39	2,88	2,96	2,90	4,18	6,14	3,79	2,97	3,06	3,33	2,76
Bireysel Kredi Kartları	6,74	5,37	5,10	5,84	8,00	10,42	6,52	6,34	7,39	7,26	4,39
Tüketici Kredileri	2,46	2,01	2,14	1,88	2,79	4,29	2,56	1,50	0,88	0,73	0,79
Konut Kredileri	0,49	0,60	0,82	0,89	1,44	2,24	1,46	0,72	0,26	0,16	0,71
Tasıt Kredileri	3,22	2,93	3,07	3,32	6,01	10,54	6,25	4,03	2,08	1,25	0,72
İhtiyaç ve Diğer Krediler	4,02	3,11	3,16	2,59	3,73	5,55	3,03	1,77	1,21	1,07	0,87
BANKA GRUPLARI BAZINDA TAKİBE DÖNÜŞÜM ORANI											
Fonksiyon Bazında Banka Grupları											
Mevduat Bankaları	2,84	2,79	2,93	2,72	3,73	5,42	3,71	3,55	3,80	4,85	6,16
Katılım Bankaları	4,54	3,42	3,01	3,08	3,47	4,70	4,40	3,37	3,51	4,10	-
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	0,83	0,92	0,97	1,50	2,07	2,32	1,67	1,72	2,39	2,44	3,12
Sahiplik Bazında Banka Grupları											
Kamu Bankaları	2,72	2,68	3,07	2,47	3,23	4,27	3,69	3,96	4,88	6,97	9,43
Yerli Özel Bankalar	2,62	2,38	2,28	2,43	3,27	5,18	3,52	3,42	3,55	4,05	4,89
Yabancı Bankalar	3,62	3,87	4,23	3,90	5,35	6,81	4,09	3,06	2,82	3,93	3,32

Bankacılık sektörünün kurumsal ve ticari kredilerin toplamı ile KOBİ kredilerinin toplamından oluşan ve şirketler kesimi kredileri olarak tanımlanan kredilerin takibe dönüşüm oranı 2014 yılında % 2,64 olarak gerçekleşerek, sektör ortalaması olan % 2,85'in altında kalmıştır. Bu dönemde, toplam bireysel kredilerin takibe dönüşüm oranı ise sektör ortalamasının üzerinde % 3,39 olarak gerçekleşmiştir. Bireysel kredilerin alt gruplarında 2014 yılı itibarıyla, bireysel kredi kartlarının takibe dönüşüm oranı tüm alt grupların en yükseği olarak % 6,74 oranında gerçekleşirken, tüketici kredilerinde takibe dönüşüm oranı % 2,46 düzeyinde oluşmuştur. Tüketici kredilerinin alt gruplarında 2014 yılındaki en düşük takibe dönüşüm oranı, konut kredilerinde % 0,49, taşıt kredileri için % 3,22, ihtiyaç ve diğer krediler için % 4,02 olarak gerçekleşmiştir.

Bankacılık sektöründeki bankaların fonksiyonlarına göre takibe dönüşüm oranlarına bakıldığında, söz konusu oranın genel olarak bu dönemde mevduat bankalarında sektör ortalamasına yakın, katılım bankalarında sektör ortalamasının üzerinde, kalkınma ve yatırım bankalarında ise sektör ortalamasının altında gerçekleştiği görülmüştür. 2014 yılı itibarıyla kredilerin takibe dönüşüm oranı mevduat bankaları için % 2,84, katılım bankaları için % 4,54 ve kalkınma ve yatırım bankaları için % 0,83 olmuştur. Kredilerin takibe dönüşüm oranı banka sahipliği bazında farklılık göstermektedir. Söz konusu dönemde genel olarak kamu bankaları ve yerli özel bankaların takibe dönüşüm oranları sektör ortalamasına yakın gerçekleşirken, yabancı bankaların takibe dönüşüm oranı sektöre ve diğer banka gruplarına göre daha yüksek gerçekleşmiştir. 2014 yılı itibarıyla kredilerin takibe dönüşüm oranı kamu bankaları için % 2,72, yerli özel bankalar için % 2,62 ve yabancı bankalar için % 3,62 olmuştur.

3.2.2. Pasif Hesaplar

Türk bankacılık sektörünün pasiflerinin alt hesaplarının 2004-2014 dönemindeki tutarları ve dağılımı "Tablo 6."da verilmektedir.

Bankacılık sektörünün toplam pasifleri 2014 yılında 1.994.329 milyon TL'ye ulaşmış bulunmaktadır. Bu tarih itibarıyla

toplam pasiflerin en büyük bölümünü 1.052.693 milyon TL tutar ve % 52,8'lik pay ile mevduatlar oluşturmaktadır. Mevduatlardan sonra 293.228 milyon TL'lik tutar ve % 14,7'lik pay ile bankalara borçlar gelmektedir. Toplam pasifler içerisinde özkaynaklar 232.007 milyon TL ile % 11,6'lık pay almaktadır. Bu hesapların dışında pasif hesaplarda, repodan sağlanan fonların 137.369 milyon TL'lik tutar ve % 6,9'luk payı, ihraç edilen menkul kıymetlerin 89.260 milyon TL'lik tutar ve % 4,5'lik payı bulunmaktadır. Bilançonun pasif hesaplarının kalan kısmını ise, 189.771 milyon TL'lik tutar ve % 9,5'luk pay ile diğer pasifler oluşturmaktadır.

Sektörün pasiflerinin alt hesaplarının 2004-2014 dönemindeki gelişimine bakıldığında, ana fon kaynağı olan mevduatlar 2004 yılında tüm pasifler içinde % 62,4'lük pay alırken 2014 yılında % 52,8'lik pay almıştır. Mevduatın yanında ikincil fon kaynağı olarak, düşük döviz kurlarının sağladığı avantajla bu dönemde artış gösteren yurt dışından sağlanan borçlanmaları da içeren bankalara borçlar ve repodan sağlanan fonlar, bilançonun aktif kısmının fonlanmasında önemli rol oynamıştır. Bankalara borçlar 2004 yılında pasifler içerisinde % 11,0'lık pay alırken, bu oran 2014 yılında % 14,7'ye yükselmiş, repodan sağlanan fonların payı da 2004 yılındaki % 3,5'den, 2014 yılında % 6,9'a yükselmiştir.

Bankacılık sektörünün en önemli fonlama kaynağı olan mevduatların, para cinsinden, mevduatın kaynağına ve vadesine göre dağılımını gösteren veriler "Tablo 7."de sunulmaktadır.

2004-2014 dönemi içerisinde toplam mevduat 191.065 milyon TL'den 1.052.693 milyon TL'ye yükselerek % 451 oranında büyüme göstermiştir. 2014 yılı itibarıyla toplam mevduatların 661.332 milyon TL'lik kısmını Türk lirası mevduat, 375.080 milyon TL'lik kısmını döviz tevdiat hesapları oluşturmuştur. 2004 yılında Türk lirası mevduat ve döviz tevdiat hesaplarının payları sırasıyla % 55,3 ve % 44,7 oranlarında gerçekleşirken, Türk lirası mevduatın payı döviz kurlarında yaşanan düşüşler ve Türk lirasının değerlendirilmesine paralel olarak 2010 yılında % 70,3 seviyesine, döviz tevdiat hesaplarının payı da bu dönemde % 29,4'e gerilemiştir. Bu yılı izleyen yıllarda eğilim kısmen tersine dönmüş ve Türk lirası mevduatın toplam mevduat içerisindeki payı düşüşe geçerek 2014 yılında % 62,8 olmuş, döviz tevdiat hesaplarının payı da % 35,6'ya ulaşmıştır.

Sektörün mevduatlarının büyük kısmına yurt içi yerleşik kişiler sahip bulunmaktadır. 2014 itibarıyla toplam mevduatın 990.356 milyon TL'lik kısmı yurt içi yerleşik kişilere aitken, yurt dışı yerleşik kişilere ait mevduat tutarı 62.306 milyon TL'dir. 2004 yılında yurt içi yerleşik kişilerin mevduatının toplam mevduat içerisindeki payı % 96,7 iken, bu oran 2014 yılında % 94,1 olarak gerçekleşmiştir. Yurt dışı yerleşik kişilere ait mevduatın toplam mevduata oranı da, aynı dönemde % 3,3'den % 5,9'a yükselmiştir.

Bankacılık sektörünün mevduatlarının vade dağılımı incelendiğinde mevduat vadesinin oldukça kısa olduğu görülmektedir. 2014 itibarıyla sektörün vadesiz mevduatı 198.246 milyon TL'lik tutar ile toplam mevduatın % 18,8'lik bölümünü oluşturmuştur. 2014 yılında vadeli mevduatın toplam mevduat içerisindeki payı ise % 81,2 olarak gerçekleşmiştir. Vadeli mevduat içerisinde mevduat sahiplerinin en çok tercih ettikleri vade aralığı % 53,7'lik pay ile 1-3 ay arası vadeli mevduat olmuştur. 1 aya kadar vadeli mevduatın payı olan % 14,7'de eklendiğinde, sektörün 3 aya kadar vadeli mevduatlarının toplam mevduata oranı % 68,4'e ulaşmıştır. Mevduat sahiplerinin 3 ay vadeden daha uzun vadeli mevduat-

ları tercih etmedikleri görülmektedir. Sektörün toplam mevduatlar içerisinde 3-6 ay arası vadeli mevduatlarının payı % 5,1, 6-12 ay arası vadeli mevduatlarının payı % 3,5 ve 1 yıl üzeri vadeli mevduatlarının payı % 4,1 olmuştur. Bu oranlar dikkate alındığında mevduat sahiplerinin sadece % 12,7'sinin 6 ayın üzerinde vadeli mevduatı tercih etmişlerdir.

3.2.3. Bilanço Dışı İşlemler

Türk bankacılık sektörünün bilanço dışı işlemlerinin alt hesaplarının 2004-2014 dönemindeki tutarları ve dağılımı "Tablo 8."de verilmektedir.

Sektörün bilanço dışı işlemleri 2 alt hesaptan oluşmaktadır. Bu alt hesaplar gayrinakdi krediler ve taahhütlerdir. 2014 yılında sektörün gayrinakdi kredileri 383.674 milyon TL ve taahhütleri 1.710.927 milyon TL olmak üzere bilanço dışı işlemlerinin toplamı 2.094.601 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bu tutarlara göre, bilanço dışı işlemlerin % 18,3'ü gayrinakdi kredilerden, % 81,7'si de taahhütlerden oluşmaktadır. Bilanço dışı işlemlerin büyük kısmını oluşturan taahhütler içerisinde en büyük bölümü ise türev finansal araçlar oluşturmuştur. Türev finansal araçların 2014 yılındaki tutarı 1.224.539 milyon TL tutarında gerçekleşerek toplam bilanço dışı işlemler içerisindeki payı % 58,5 olmuştur.

Bilanço dışı işlemlerin 2004-2014 dönemindeki dağılımına bakıldığında, finansal türev araçların tutarının büyümesi nedeniyle toplam bilanço dışı işlemlerin içerisinde gayrinakdi kredilerin payının % 36,0'dan % 18,3'e gerilediği, türev finansal araçların payının ise % 25,2'den % 58,5'e yükseldiği görülmüştür.

Tablo 7. Mevduatlar

(Milyon TL)	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004
Toplam Mevduat	1.052.693	945.770	772.217	695.496	617.037	514.620	454.599	356.865	307.647	251.490	191.065
PARA CİNSİNDEN DAĞILIMI											
Türk Lirası Mevduat	661.332	594.051	520.421	459.958	433.501	341.414	294.093	230.461	186.286	159.012	105.705
Döviz Tevdiat Hesabı	375.080	330.807	233.196	221.210	181.138	173.206	160.506	126.404	121.361	92.478	85.360
KAYNAĞINA GÖRE DAĞILIMI											
Yurt İçi Yerleşiklerin Mevduatı	990.356	890.968	737.633	667.682	600.284	498.889	440.937	346.979	297.779	242.376	184.694
Yurt Dışı Yerleşiklerin Mevduatı	62.306	54.802	34.584	27.814	16.753	15.732	13.662	9.886	9.868	9.114	6.371
VADESİNE GÖRE DAĞILIMI											
Vadesiz Mevduat	198.426	177.126	138.382	121.168	98.252	80.163	62.305	57.492	54.587	51.017	-
1 Aya Kadar Vadeli Mevduat	155.202	137.346	113.659	103.162	160.602	142.700	143.058	103.508	87.567	58.980	-
1-3 Ay Arası Vadeli Mevduat	565.517	501.307	420.042	369.512	306.567	249.903	209.384	159.856	132.572	98.650	-
3-6 Ay Arası Vadeli Mevduat	53.830	51.909	48.264	52.486	25.573	16.996	15.162	18.152	18.158	25.252	-
6-12 Ay Arası Vadeli Mevduat	36.633	37.687	16.914	16.912	9.447	8.109	11.387	8.074	5.764	7.586	-
1 Yıl Üzeri Vadeli Mevduat	43.054	40.395	34.956	32.257	16.596	16.750	13.304	9.783	8.998	10.006	-

Tablo 8. Bilanço Dışı İşlemler

(Milyon TL)	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004
Toplam Bilanço Dışı İşlemler	2.094.601	1.960.632	1.961.296	1.642.514	1.038.310	579.786	476.043	385.544	277.444	206.008	154.564
Gayrinaklı Krediler	383.674	333.979	241.016	218.518	163.570	134.036	125.837	96.743	86.721	70.594	55.704
Teminat Mektupları	287.341	243.866	176.716	156.811	120.367	101.606	93.291	70.922	62.654	51.098	38.655
Kabul Kredileri	14.713	12.535	8.473	7.056	3.845	3.246	3.549	2.676	2.670	2.614	2.852
Akreditifler	57.038	54.011	40.083	40.811	30.393	22.762	23.863	18.482	16.721	13.867	11.408
Diğer Gayrinaklı Kredi	24.582	23.567	15.744	13.839	8.965	6.423	5.135	4.664	4.675	3.015	2.789
Taahhütler	1.710.927	1.626.653	1.720.280	1.423.996	874.740	445.750	350.206	288.801	190.724	135.414	98.860
Türev Finansal Araçlar	1.224.539	1.088.783	621.053	575.391	391.025	251.205	196.392	160.444	107.151	65.885	38.971
Vadeli Döviz İşlemleri	98.218	109.427	67.832	88.997	46.039	34.005	32.977	34.505	24.004	13.760	10.027
Para Swapları	640.008	519.155	260.407	247.581	176.752	109.472	99.339	59.465	53.017	32.515	19.912
Faiz Swapları	249.548	197.451	152.998	126.030	75.989	52.069	31.320	16.410	7.267	2.402	470
Diğer Türev İşlemler	236.765	262.750	139.815	112.784	92.244	55.659	32.755	50.065	22.863	17.208	8.562
Diğer Taahhütler	486.388	537.870	1.099.227	848.605	483.715	194.545	153.814	128.357	83.573	69.529	59.889

Gayrinakdi kredilerin tür olarak dağılımında en büyük bölümü oluşturan teminat mektuplarının 2014 yılı itibarıyla toplam tutarı 287.341 milyon TL'ye ulaşarak, gayrinakdi kredilerin % 74,9'unu oluşturmuştur. Teminat mektuplarını 57.038 milyon TL'lik tutar ve toplam içerisinde % 14,9'luk pay ile akreditifler, 14.713 milyon TL'lik tutar ve % 3,8'lik pay ile kabul kredileri izlemektedir. Bu tür gayrinakdi kredilerin dışında kalan diğer gayrinakdi kredilerin toplam gayrinakdi krediler içerisindeki payı % 6,4 olarak gerçekleşmiştir.

Son yıllarda dünya finansal sisteminde artan işlem hacmine ve çeşitliliğine paralel olarak Türk bankacılık sektöründe de finansal türev araçların alım ve satımı yaygınlık kazanmıştır. Finansal türev araçlar 2014 yılı itibarıyla 1.224.539 milyon TL toplam tutar ile bilanço dışı işlemlerin en büyük kalemini oluşturmuştur. Bu dönemde, para swaplarının toplam tutarı 640.008 milyon TL olarak gerçekleşerek toplam finansal türev araçların % 52,3'ünü, faiz swaplarının toplam tutarı 249.548 milyon TL'ye yükselerek finansal türev araçların % 20,4'ünü ve vadeli döviz alım ve satım işlemlerinin toplam tutarı da 98.218 milyon TL olarak gerçekleşerek finansal türev araçların % 8,0'ini oluşturmuştur.

3.2.4. Gelir ve Giderler

Türk bankacılık sektörü bilançosunun büyümesine paralel olarak 2004-2014 döneminde gelir-gider dengesinde de büyüme yaşanmıştır. Sektörün bu dönemdeki gelir-gider tablosunda yer alan kalemler "Tablo 9."da verilmektedir.

Bankacılık sektörünün toplam faiz geliri 2014 yılında 138.667 milyon TL, toplam faiz giderleri 73.094 milyon TL olurken, net faiz geliri 65.573 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Net faiz geliri bilançonun büyümesine paralel olarak 2004 yılında yıllık 17.629 milyon TL olmuşken, 2014 yılında bu tutar 65.573 milyon TL seviyesine yükselmiştir.

2014 yılında toplam faiz dışı gelirler 37.552 milyon TL, toplam faiz dışı giderler bunun üzerinde 55.579 milyon TL olmuştur. Sektörün 2004 yılındaki toplam faiz dışı gelirleri ise 8.146 milyon TL, toplam faiz dışı giderleri ise 14.513 milyon TL tutarında

gerçekleşmiştir. Faiz dışı gelirlerin en önemli kalemlerinden ikisi kredilerden alınan ücret ve komisyonlar ile bankacılık hizmet gelirlerinden oluşmaktadır. Nakdi ve gayrinakdi kredilerden alınan ücret ve komisyonların toplamından oluşan kredilerden alınan ücret ve komisyonların toplam tutarı 2004 yılında yıllık olarak 1.143 milyon TL iken, 2014 yılında 5.881 milyon TL'ye ulaşmıştır.

Bankacılık hizmet gelirlerinin bankacılık sektörünün gelir-gider tablosunun içerisindeki önemi son yıllarda artmıştır. 2004 yılında bankacılık hizmet gelirlerinin yıllık toplamı 4.194 milyon TL olurken, 2014 yılında bu gelirler yıllık olarak 19.854 milyon TL olmuştur.

Personel giderleri faiz dışı giderlerin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bankacılık sektörünün personel sayısının artmasına paralel olarak personel giderleri de 2004-2014 döneminde artış göstermiştir 2004 yılında personel giderleri yıllık olarak 4.654 milyon TL iken, bu tutar 2014'de yıllık olarak 18.575 milyon TL olmuştur.

Sektörün son yıllarda dönem net karındaki artışında yavaşlama gözlemlenmiştir. Sektörün dönem net karı yıllık olarak 2012'de 23.523 milyon TL, 2013'de 24.664 milyon TL tutarında gerçekleşirken, 2014 yılında dönem net karı bir önceki yıl seviyesine yakın bir tutar olan 24.610 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 9. Gelir ve Giderler

(Milyon TL)	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004
Toplam Faiz Geliri	138.667	110.631	109.896	88.159	77.396	85.291	85.768	70.553	55.848	43.304	40.337
Toplam Faiz Giderleri	73.094	53.287	57.642	48.829	38.729	43.488	54.786	44.503	34.612	24.554	22.708
Net Faiz Geliri	65.573	57.344	52.254	39.330	38.667	41.803	30.982	26.049	21.237	18.750	17.629
Alacaklar Özel Provizyonu	13.507	10.533	7.880	4.126	5.408	9.885	5.446	2.960	2.101	2.268	1.423
Toplam Faiz Dışı Gelirler	37.552	33.470	26.991	26.554	23.901	19.214	17.422	16.025	14.670	10.207	8.146
Toplam Faiz Dışı Giderler	55.579	49.982	42.833	36.225	30.197	27.890	26.593	22.218	18.748	19.630	14.513
Kredilerden Alınan Ücret-Komisyon	5.881	5.478	4.435	3.812	3.294	3.299	2.518	2.050	1.725	1.443	1.143
Bankacılık Hizmetleri Gelirleri	19.854	16.983	14.807	13.292	11.093	10.537	10.022	8.283	6.607	5.297	4.194
Personel Giderleri	18.575	16.700	14.205	12.933	11.621	10.413	9.784	7.974	6.530	5.483	4.654
Vergi Provizyonu	6.872	6.481	6.585	5.398	5.142	4.970	3.218	3.350	3.122	3.346	2.627
Dönem Net Karı	24.610	24.664	23.523	19.844	22.116	20.182	13.421	14.859	11.364	5.965	6.452

Türk bankacılık sektöründe bankaların yeterli sermayeye sahip olmaları için sermaye yeterliliği standart rasyosu hesaplanmaktadır. Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik ile ilgili diğer düzenlemeler kapsamında bankaların maruz kalınan riskler nedeniyle oluşabilecek zararlara karşı yeterli özkaynak bulundurmalarının sağlanması amacıyla söz konusu rasyo bankalar tarafından hesaplanmaktadır.

Bankacılık sektörünün 2004-2014 dönemindeki sermaye yeterliliği standart rasyosunun sektörün geneli ile fonksiyonlarına ve sahipliklerine göre banka grupları bazında gösteren veriler "Tablo 10."da sunulmaktadır.

Bankacılık sektörünün sermaye yeterliliği standart rasyosu 2014 yılında % 16,28 olarak gerçekleşmiştir. Fonksiyon bazında banka gruplarına bakıldığında, mevduat bankalarının sektör ortalamasına yakın bir oranda 2004 yılında % 26,20'lik rasyoya sahipken, bu oran 2014 yılında % 15,66 olarak gerçekleşmiştir. Katılım bankalarının rasyoları 2004-2014 döneminin tamamında sektör ortalamasının altında seyretmiş, 2004 yılında katılım bankalarının rasyosu % 11,96 oranı ile sektörün yarısında iken, ilerleyen yıllarda bu bankaların rasyosu ortalamaya doğru yaklaşmış ve 2014 yılında % 14,55 olmuştur. Kalkınma ve yatırım bankaları ise bu dönemde sektörün çok üzerinde rasyolara sahip olmuştur. 2004 yılında kalkınma ve yatırım bankalarının rasyosu % 90,43 iken, 2014 yılında bu rasyo % 32,83 olmuştur.

Sektörün sahiplik bazında banka gruplarında, kamu bankalarının 2004 yılında % 50,59 oranı ile çok yüksek oranlarda rasyoya sahip olduğu, takip eden yıllarda bu oranın düşüşe geçerek sektör ortalamasının üzerinde seyrettiği ve 2014 yılında % 18,18 oranında gerçekleştiği görülmüştür. Kamu bankalarının rasyosunun 2004-2006 döneminde yüksek olmasının nedeni, kamu bankalarının yeniden yapılandırılması kapsamında Hazine tarafından verilen ve düşük risk ağırlığına sahip özel tertip devlet iç borçlanma senetlerinin bu dönemde bankaların bilançolarında büyük yer tutmasıdır.

Yerli özel bankaların sermaye yeterliliği standart rasyosu 2004-2014 döneminde sektör ortalamasına yakın oranlarda gerçekleşmiştir. Bu banka grubunun 2004 yılındaki rasyosu % 22,18 iken, 2014 yılında % 15,37 ile sektör ortalamasının biraz altında olmuştur. Yabancı bankaların rasyosu 2004 yılında % 24,37

oranı ile yüksek bir orandayken, 2005-2006 döneminde yerli özel bankaların yabancı bankalara satışı ve bu bankaların yabancı banka grupları altında sınıflandırılmasıyla yabancı bankaların rasyosu da sektöre yakın oranlara doğru hareket etmiş ve 2014 yılında % 15,98 olmuştur.

Tablo 10. Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosu

(%)	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004
Sektör	16,28	15,28	17,86	16,55	18,97	20,62	17,99	18,94	21,90	23,73	28,24
Fonksiyon Bazında Banka Grupları											
Mevduat Bankaları	15,66	14,58	17,25	15,51	17,74	19,28	16,55	17,37	19,89	21,61	26,20
Katılım Bankaları	14,55	13,97	13,90	14,04	15,07	15,27	15,21	16,13	16,51	12,45	11,96
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	32,83	32,69	34,27	48,17	58,66	60,27	59,38	64,74	86,16	104,30	90,43
Sahiplik Bazında Banka Grupları											
Kamu Bankaları	18,18	16,14	20,07	18,86	22,03	24,56	22,96	26,86	39,49	50,74	50,59
Yerli Özel Bankalar	15,37	14,84	17,04	15,48	18,10	19,61	16,39	17,26	17,73	17,33	22,18
Yabancı Bankalar	15,98	15,23	17,04	16,56	17,34	18,50	16,90	15,28	16,45	16,79	24,37

4. Rasyo Analizi

Bilançoda ve gelir-gider tablosunda yer alan kalemlerin birbirleri ile şube ve personel sayılarına bölünmesiyle elde edilen çeşitli rasyolar aracılığıyla bankacılık sektörünün gelişiminin analiz edilmesi mümkün bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, bankaların 2004-2014 dönemindeki gelişimi performans rasyoları, işletme rasyoları ve verimlilik rasyoları başlıkları altında incelenecektir.

4.1. Performans Rasyoları

Bankaların performans göstergesi olarak üç temel rasyo kullanılmaktadır. Bu rasyoların birincisi, aktif karlılığı olarak tanımlanan ve dönem net karının ortalama aktiflere bölünmesiyle elde edilen rasyodur. İkinci rasyo özkaynak karlılığı olarak tanımlanmakta ve net dönem karının ortalama özkaynaklara bölünmesiyle elde edilmektedir. Üçüncü rasyo da, sektörün toplam faiz gelirlerinden toplam faiz giderlerinin çıkarılmasıyla elde edilen net faiz gelirlerinin ortalama toplam aktiflere bölünmesiyle hesaplanan ve net faiz marjı olarak adlandırılan rasyodur.

Türk bankacılık sektörünün 2004-2014 dönemindeki aktif karlılığı ve özkaynak karlılığı rasyoları ile net faiz marjı, sektörün geneli ile fonksiyonlarına ve sahipliklerine göre banka grupları bazında "Tablo 11."de verilmektedir.

Bankacılık sektörünün aktif karlılığı 2014 yılı itibarıyla önceki yıllara göre düşüş göstererek % 1,33 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde, fonksiyon bazında mevduat bankaları grubunun aktif karlılığı % 1,36 düzeyinde, katılım bankaları grubunda bir katılım bankasında bu yılda yaşanan gelişmeler nedeniyle % 0,15 düzeyinde, kalkınma ve yatırım bankaları grubunda ise % 1,98 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2014 yılında sahiplik bazında yerli özel bankalar % 1,33, kamu bankaları % 1,59, yabancı bankalar ise % 0,88 oranında aktif karlılığına sahip olmuştur.

Bankacılık sektörünün aktif karlılığı 2004-2014 döneminde genel olarak düşüş eğilimindedir. 2004 yılında sektörün aktif karlılığı % 2,36 olmuş, daha sonra 2010 yılında bu orana yakın bir

düzeyde % 2,46 oranında gerçekleştikten sonra bu yıldan sonra düşmeye başlamış ve 2014 yılında on yıllık dönemin en düşük oranı olan % 1,33'e gerilemiştir. Aktif karlılığında 2011 yılı ile birlikte görülmeye başlayan düşüş eğiliminde, hane halkı borçlanmasının azaltılması ve cari açığın sınırlandırılması amacıyla bireysel kredi kartlarına ve tüketici kredilerine yönelik kamu otoriteleri tarafından alınan makro ihtiyatı tedbirlerin etkisi bulunmaktadır.

Bankacılık sektörünün özkaynak karlılığı rasyosu da, aktif karlılığı rasyosunda yaşanan gelişmeler doğrultusunda 2004-2014 döneminde düşüş kaydetmiştir. Sektörün özkaynak karlılığı 2014 yılı itibarıyla önceki yıllara göre düşüş göstererek % 12,25 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde sektöre fonksiyon bazında bakıldığında, mevduat bankaları grubunun özkaynak karlılığının % 13,29 düzeyinde, katılım bankaları grubunda bir katılım bankasında bu yılda yaşanan gelişmeler nedeniyle % 1,58 düzeyinde, kalkınma ve yatırım bankaları grubunda ise % 7,99 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Sektörün sahiplik bazında özkaynak karlılığı incelendiğinde, 2014 yılında yerli özel bankaların % 12,20, kamu bankalarının % 13,88, yabancı bankaların ise % 9,24 oranında özkaynak karlılığına sahip olduğu görülmüştür. Özkaynak karlılığı 2004-2014 döneminde genel olarak dalgalı bir seyir izlemiştir. 2004 yılında sektörün özkaynak karlılığı % 15,76 oranında olmuş, daha sonra bu oran 2009 yılına kadar artış kaydederek % 22,92 düzeyine yükselmiş, bu yıldan sonra düşmeye başlayarak 2014'de % 12,25'e gerilemiştir. Özkaynak karlılığında 2011 yılı ile birlikte görülmeye başlayan düşüş eğiliminde, aktif karlılığına benzer şekilde kamu otoriteleri tarafından alınan makro ihtiyatı tedbirlerin etkisi bulunmaktadır.

Tablo 11. Performans Rasyoları

(%)	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004
AKTİF KARLILIĞI											
Sektör	1,33	1,60	1,83	1,74	2,46	2,63	2,05	2,78	2,60	1,72	2,36
Fonksiyon Bazında Banka Grupları											
Mevduat Bankaları	1,36	1,61	1,84	1,73	2,46	2,59	1,94	2,69	2,49	1,53	2,34
Katılım Bankaları	0,15	1,26	1,47	1,62	2,02	2,35	2,84	3,14	3,31	3,53	-
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	1,98	1,91	2,20	2,43	2,95	3,93	4,45	5,04	5,17	5,76	3,00
Sahiplik Bazında Banka Grupları											
Kamu Bankaları	1,59	1,81	1,91	1,69	2,58	2,95	2,40	3,22	3,31	3,02	3,19
Yerli Özel Bankalar	1,33	1,73	1,88	1,82	2,62	2,64	2,00	2,63	2,14	0,83	1,81
Yabancı Bankalar	0,88	0,87	1,56	1,59	1,71	1,98	1,58	2,41	2,71	2,57	2,51
ÖZKAYNAK KARLILIĞI											
Sektör	12,25	14,19	15,68	15,48	20,12	22,92	18,74	24,77	21,01	12,14	15,76
Fonksiyon Bazında Banka Grupları											
Mevduat Bankaları	13,29	15,11	16,81	16,76	22,17	25,24	19,86	26,63	22,24	11,75	16,90
Katılım Bankaları	1,58	13,75	14,69	14,84	16,86	18,99	24,12	30,72	30,76	36,92	-
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	7,99	6,57	6,83	6,03	6,52	8,91	9,97	11,20	10,81	12,10	6,83
Sahiplik Bazında Banka Grupları											
Kamu Bankaları	13,88	15,57	15,83	14,93	21,68	26,61	20,98	26,35	23,73	21,47	23,05
Yerli Özel Bankalar	12,20	15,28	16,20	16,16	21,61	23,47	19,36	25,23	18,62	5,92	11,75
Yabancı Bankalar	9,24	8,30	13,72	14,28	12,95	15,32	13,39	19,60	22,47	17,16	12,36
NET FAİZ MARJİ											
Sektör	3,53	3,72	4,07	3,46	4,30	5,44	4,72	4,88	4,85	5,39	6,45
Fonksiyon Bazında Banka Grupları											
Mevduat Bankaları	3,55	3,74	4,08	3,43	4,30	5,43	4,61	4,80	4,76	5,31	6,33
Katılım Bankaları	3,21	3,45	3,98	3,68	4,01	5,17	5,41	5,41	5,54	6,32	-
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	3,45	3,53	4,01	4,09	4,44	5,95	7,25	6,78	6,89	7,11	9,64
Sahiplik Bazında Banka Grupları											
Kamu Bankaları	3,38	3,86	4,18	3,39	4,02	5,22	4,62	4,93	5,07	4,84	6,97
Yerli Özel Bankalar	3,49	3,51	3,75	3,26	4,10	5,17	4,34	4,59	4,53	5,68	6,08
Yabancı Bankalar	3,89	4,08	4,92	4,23	5,48	6,70	6,06	5,96	5,61	5,80	7,12

Bankacılık sektörünün net faiz marjı 2014 yılında % 3,53 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönem itibarıyla fonksiyon bazında mevduat bankalarının net faiz marjı % 3,55 düzeyinde, katılım bankalarının net faiz marjı % 3,21 düzeyinde, kalkınma ve yatırım bankalarının net faiz marjı ise % 3,45 düzeyinde gerçekleşmiştir. Sektörün sahiplik bazındaki net faiz marjı da, kamu bankalarında % 3,38, yerli özel bankalarda % 3,49 ve yabancı bankalarda % 3,89 oranında oluşmuştur.

Bankacılık sektörünün net faiz marjı, aktif karlılığı ve özkaynak karlılığında yaşanan azalışa neden olan gelişmelere paralel olarak 2004-2014 döneminde genel olarak düşüş eğilimindedir. 2004 yılında sektörün net faiz marjı % 6,45 olmuş, sonraki yıllarda bu oran düşüşe geçerek 2014'de % 3,53'e gerilemiştir. Bankaların fonksiyonları ve sahipliği bazında da 2004-2014 döneminde aynı eğilim gözlemlenmiş, on yıllık dönem içerisinde alınan önlemler ve sektördeki artan rekabet nedeniyle tüm banka grupları için net faiz marjı düşüş göstermiştir.

4.2. İşletme Rasyoları

Türk bankacılık sektöründe son yıllarda en çok gündeme gelen konulardan birisi de, bankaların kredilerden aldığı ücret ve komisyonlar ile bankacılık hizmet gelirleridir. Bankaların bu gelirleri ile işletme giderlerinin belirli kalemlere bölünmesiyle elde edilen işletme rasyoları aracılığıyla bankaların performansları analiz edilmektedir. Türk bankacılık sektörünün 2004-2014 dönemindeki ücret, komisyon ve bankacılık hizmet gelirlerinin toplam gelirlere ve işletme giderlerine oranı ile işletme giderlerinin toplam aktiflere oranını, sektörün geneli ile fonksiyonlarına ve sahipliklerine göre banka grupları bazında gösteren veriler "Tablo 12."de sunulmaktadır.

Bankacılık sektörünün ücret, komisyon ve bankacılık hizmet gelirlerinin toplam gelirlere oranı 2014 yılında bir önceki yıla göre düşüş kaydederek % 13,96 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu oranın 2004-2014 dönemindeki gelişimine bakıldığında bu oranın on yıl içerisinde yaklaşık % 10,43'den bu orana yükseldiği görülmüştür. Söz konusu oran 2014 yılında sektörde fonksiyon

bazında mevduat bankaları için % 14,12, katılım bankaları için % 15,56 ve kalkınma ve yatırım bankaları için % 5,93 olarak gerçekleşmiştir. Banka sahipliği bazında da, 2014 yılında söz konusu oran kamu bankaları için % 8,92, yerli özel bankalar için % 16,35 ve yabancı bankalar için % 15,34 olmuştur.

Bankacılık sektörünün faiz dışı giderlerinden genel karşılık provizyonun çıkarılmasıyla elde edilen işletme giderleri tutarı sektörün faaliyetlerini sürdürürken maruz kaldığı işletme giderlerini göstermektedir. Bankacılık sektörünün işletme giderlerinin ne kadarlık kısmının bankaların elde ettiği kredilerden alınan ücret ve komisyonlar ile bankacılık hizmet gelirlerinin toplamından karşılandığı performans göstergesi olarak takip edilmektedir.

Bankacılık sektörünün ücret, komisyon ve bankacılık hizmet gelirlerinin işletme giderlerine oranı 2014 yılında % 65,69 olarak gerçekleşmiştir. Diğer bir ifadeyle bu oran bankacılık sektörünün işletme giderlerinin üçte ikilik kısmını kredilerden aldığı ücret ve komisyonlar ile bankacılık hizmet gelirlerinden karşıladığını göstermektedir. Söz konusu oran 2004-2014 döneminde sürekli olarak artış kaydetmiş ve on yıl içerisinde yaklaşık on puanlık artış göstermiştir. Sektörün 2004 yılındaki ücret, komisyon ve bankacılık hizmet gelirlerinin işletme giderlerine oranı % 55,92 iken, bu oran 2014 yılında % 65,69'a yükselmiştir.

Sektörün banka gruplarında fonksiyon bazında 2014 yılında bu oran, mevduat bankaları için % 67,61, katılım bankaları için % 54,72 ve kalkınma ve yatırım bankaları için % 28,89 olarak gerçekleşmiştir. Banka sahipliği bazında da ücret, komisyon ve bankacılık hizmet gelirlerinin işletme giderlerine oranı 2014 yılında kamu bankaları için % 50,94, yerli özel bankalar için % 75,96 ve yabancı bankalar için % 59,35 olmuştur.

Tablo 12. İşletme Rasyoları

(%)	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004
ÜCRET, KOMİSYON VE BANKACILIK HİZMET GELİRLERİ / TOPLAM GELİRLER											
Sektör	13,96	14,61	13,48	14,48	13,80	12,71	11,64	11,50	11,57	12,05	10,43
Fonksiyon Bazında Banka Grupları											
Mevduat Bankaları	14,12	14,63	13,42	14,33	13,67	12,62	11,49	11,37	11,61	12,02	10,63
Katılım Bankaları	15,56	17,48	17,51	18,99	18,56	17,62	19,60	20,28	16,87	19,45	-
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	5,93	7,72	7,24	11,54	9,39	6,48	4,08	4,21	3,60	5,27	4,23
Sahiplik Bazında Banka Grupları											
Kamu Bankaları	8,92	9,87	8,55	9,04	8,02	7,38	6,52	6,47	6,67	6,01	4,81
Yerli Özel Bankalar	16,35	16,69	15,26	16,42	15,96	14,78	13,71	13,28	14,15	15,35	14,10
Yabancı Bankalar	15,34	15,81	15,68	17,41	16,86	15,29	13,85	14,99	12,81	14,21	13,98
ÜCRET, KOMİSYON VE BANKACILIK HİZMET GELİRLERİ / İŞLETME GİDERLERİ											
Sektör	65,69	63,87	63,96	64,97	60,89	65,93	62,81	64,76	62,56	56,06	55,92
Fonksiyon Bazında Banka Grupları											
Mevduat Bankaları	67,61	64,76	64,60	65,19	61,09	66,15	62,70	64,83	63,01	56,02	56,65
Katılım Bankaları	54,72	61,21	66,71	68,00	67,13	75,96	83,58	84,37	78,28	77,78	-
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	28,89	36,09	32,41	49,05	36,96	32,43	21,59	23,44	21,13	27,60	28,56
Sahiplik Bazında Banka Grupları											
Kamu Bankaları	50,94	48,62	47,53	49,11	45,58	51,07	50,70	53,34	55,15	44,90	40,06
Yerli Özel Bankalar	75,96	74,86	72,21	73,61	70,79	75,72	70,00	72,65	70,03	61,39	63,43
Yabancı Bankalar	59,35	56,89	62,19	61,84	54,45	58,92	57,17	55,06	49,00	45,57	41,97
İŞLETME GİDERLERİ / ORTALAMA TOPLAM AKTİFLER											
Sektör	2,11	2,28	2,35	2,31	2,63	2,73	3,04	3,01	3,08	3,50	3,57
Fonksiyon Bazında Banka Grupları											
Mevduat Bankaları	2,11	2,30	2,35	2,30	2,62	2,72	3,04	3,01	3,07	3,50	3,62
Katılım Bankaları	2,71	2,69	2,98	3,03	3,45	3,79	4,13	4,04	4,14	5,23	-
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	1,34	1,38	1,50	1,75	1,83	1,86	2,06	2,15	2,34	2,33	2,38
Sahiplik Bazında Banka Grupları											
Kamu Bankaları	1,64	1,88	1,85	1,78	1,86	1,89	2,04	2,04	2,03	2,22	2,50
Yerli Özel Bankalar	2,13	2,21	2,30	2,29	2,62	2,75	3,15	3,07	3,30	4,00	4,04
Yabancı Bankalar	2,83	3,15	3,37	3,43	4,14	4,30	4,46	4,96	4,82	5,89	7,53

Sektörün işletme rasyolarından birisi de işletme giderlerinin ortalama toplam aktiflere oranıdır. Bankacılık sektörünün işletme giderlerinin ortalama toplam aktiflere oranı 2004 yılından itibaren düzenli bir şekilde düşerek bu yıldaki % 3,57 düzeyinden 2014 yılında % 2,11 düzeyine gerilemiştir. Söz konusu oranda yaşanan düşüş, sektörün maliyetleri kontrol ederek ve şube dışı bankacılık hizmetlerine yoğunlaşarak işletme giderlerini yıllar içerisinde düşürdüğünü göstermektedir.

Fonksiyon bazında bakıldığında banka gruplarında 2014 yılında söz konusu oran, mevduat bankalarında % 2,11, katılım bankalarında % 2,71 ve kalkınma ve yatırım bankalarında ise % 1,34 olarak gerçekleşmiştir. Banka sahipliği bazında da, kamu bankalarının işletme giderlerinin toplam aktiflere oranı sektöre göre daha düşük olmuş ve 2014 yılı itibarıyla % 1,64 düzeyinde gerçekleşmiştir. İşletme giderlerinin toplam aktiflere oranında yerli özel bankalar ile yabancı bankalar sektör ortalamasının üzerinde performans göstermiş ve bu oran aynı dönemde yerli özel bankalar için % 2,13 ve yabancı bankalar için % 2,83 düzeyinde olmuştur.

4.3. Verimlilik Rasyoları

Bankacılık sektörünün verimliliğinin analizi amacıyla çeşitli göstergeler kullanılmaktadır. Verimlilik ölçümü için sektörün temel büyüklüklerinin sektörün toplam şube ve personel sayılarına bölünmesiyle elde edilen rasyolar hesaplanmaktadır. Bu rasyoların yıllar içerisindeki gelişimi ve banka grupları bazında değerlendirilmesi yapılarak sektörün ve banka gruplarının verimlilik analizi yapılmaktadır. Bu kapsamda, toplam krediler, toplam mevduatlar ve toplam personel sayısının toplam şube sayısına oranı "Tablo 13."de verilmektedir.

Sektörün şube başına kredi tutarı 2014 yılı itibarıyla 105.470 bin TL olmuştur. Aynı dönemde mevduat bankaları şube başına 103.840 bin TL'lik kredi verirken, katılım bankalarının şube başına kredisi 69.741 bin TL olmuştur. Kalkınma ve yatırım bankalarının şube sayısının diğer banka gruplarına göre düşük olması nedeniyle bu grubun şube başına kredi tutarı 1.457.099 bin TL

olmuştur. Banka sahipliği bazında, 2014 yılında kamu bankaları 113.497 bin TL, yerli özel bankalar 112.609 bin TL ve yabancı bankalar ise 82.625 bin TL şube başına kredi vermiştir.

Sektörün şube başına mevduat tutarı 2014 yılı itibarıyla 86.729 bin TL olmuştur. Aynı dönemde mevduat bankaları şube başına 89.039 bin TL'lik mevduat toplarken, katılım bankalarının şube başına mevduatı 64.749 bin TL olmuştur. Banka sahipliği bazında, kamu bankalarının 2014 yılında şube başına 92.343 bin TL mevduat topladığı görülmüştür. Bu dönemde, yerli özel bankalar 91.053 bin TL, yabancı bankalar ise 72.025 bin TL şube başına mevduat toplamıştır.

Performans göstergesi olarak kullanılan oranlardan birisi de, toplam personel sayısının toplam şube sayısına bölünmesiyle elde edilmekte ve sektörün ve banka gruplarının her bir şubesinde ortalama kaç personel çalıştığı belirlenmektedir. Bankacılık sektörünün 2014 yılında şube başına ortalama personel sayısı 17,8 kişi olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılında 20,5 olan şube başına ortalama personel sayısı, 2005 yılında 21,1'e yükseldikten sonra düşüşe geçmiş ve 2014 yılında en düşük sayı olan ortalama 17,8 kişiye ulaşmıştır. Sektörün fonksiyon bazında banka gruplarında, 2014 yılında mevduat bankalarının 17,5 kişi, katılım bankalarının 16,4 kişi ve kalkınma ve yatırım bankalarının daha az şube ve personel ile faaliyet göstermesi nedeniyle 138,1 kişi şube başına ortalama personel sayısı olmuştur. Sektörün banka sahipliği bazında da, kamu bankalarının 2014 yılında 17,0 kişi, yerli özel bankalar 17,7 kişi ve yabancı bankalar ise aynı dönemde 18,8 kişi şube başına personel ile faaliyet göstermişlerdir.

Bankacılık sektörünün verimlilik analizi kapsamında toplam aktifler, toplam mevduatlar ve vergi öncesi karının toplam personel sayısına oranı "Tablo 14."de sunulmaktadır.

Tablo 13. Verimlilik Rasyoları - I

(Bin TL)	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004
TOPLAM KREDİLER / ORTALAMA TOPLAM ŞUBE SAYISI											
Sektör	105.470	93.586	76.038	67.860	55.795	44.150	43.712	38.631	33.449	25.827	17.679
Fonksiyon Bazında Banka Grupları											
Mevduat Bankaları	103.840	91.248	73.940	66.133	54.315	42.662	42.719	37.504	32.463	24.633	16.817
Katılım Bankaları	69.741	74.017	67.022	61.841	54.897	45.986	39.682	39.506	33.279	33.977	-
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	1.457.099	1.128.705	751.654	575.569	390.454	300.616	257.729	230.606	203.501	183.439	172.592
Sahiplik Bazında Banka Grupları											
Kamu Bankaları	113.497	97.554	75.365	69.608	59.746	46.427	40.252	30.944	24.085	18.019	13.143
Yerli Özel Bankalar	112.609	101.895	83.727	73.964	60.566	47.818	50.750	43.544	38.811	29.957	19.965
Yabancı Bankalar	82.625	72.733	60.666	52.410	42.676	35.104	34.510	36.992	35.230	28.186	23.042
TOPLAM MEVDUATLAR / ORTALAMA TOPLAM ŞUBE SAYISI											
Sektör	86.729	82.034	71.693	67.192	63.035	54.754	51.977	46.409	45.002	39.286	31.885
Fonksiyon Bazında Banka Grupları											
Mevduat Bankaları	89.039	83.484	72.576	67.946	63.746	55.414	52.994	47.119	45.733	39.578	32.063
Katılım Bankaları	64.749	68.590	63.868	60.200	56.450	48.848	39.678	38.052	35.384	37.417	-
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sahiplik Bazında Banka Grupları											
Kamu Bankaları	92.343	92.322	81.291	78.331	82.474	73.281	65.578	54.788	48.969	44.115	38.591
Yerli Özel Bankalar	91.053	85.900	74.642	70.205	65.353	56.701	55.471	46.848	46.311	38.063	28.595
Yabancı Bankalar	72.025	62.517	53.816	46.988	37.912	32.371	31.229	31.476	32.520	27.635	22.396
TOPLAM PERSONEL SAYISI / TOPLAM ŞUBE SAYISI (Kişi)											
Sektör	17,8	17,9	18,2	18,6	19,0	19,2	19,6	20,7	20,7	21,1	20,5
Fonksiyon Bazında Banka Grupları											
Mevduat Bankaları	17,5	17,5	17,8	18,0	18,4	18,6	19,1	20,0	20,1	20,5	19,8
Katılım Bankaları	16,4	17,4	18,5	20,2	20,9	20,7	20,6	21,8	20,0	19,7	18,8
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	138,1	131,1	119,5	118,1	134,3	121,4	120,6	127,6	125,1	146,5	162,2
Sahiplik Bazında Banka Grupları											
Kamu Bankaları	17,0	17,2	17,9	18,5	18,7	19,5	19,8	19,9	19,5	20,2	19,8
Yerli Özel Bankalar	17,7	17,7	18,0	18,3	18,6	19,1	19,5	20,5	20,5	21,1	20,6
Yabancı Bankalar	18,8	19,1	19,0	19,2	20,1	19,3	19,8	22,1	23,3	25,3	25,0

Tablo 14. Verimlilik Rasyoları - II

(Bin TL)	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004
ORTALAMA TOPLAM AKTİFLER / ORTALAMA TOPLAM PERSONEL SAYISI											
Sektör	8.607	7.395	6.482	5.867	4.778	4.217	3.698	3.360	3.069	2.577	2.222
Fonksiyon Bazında Banka Grupları											
Mevduat Bankaları	8.688	7.471	6.569	5.998	4.886	4.307	3.789	3.441	3.141	2.626	2.234
Karılım Bankaları	5.818	5.143	4.252	3.753	3.059	2.652	2.205	2.041	1.858	1.578	-
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	14.518	11.792	10.031	6.813	5.293	4.747	3.857	3.202	2.723	2.262	1.945
Sahiplik Bazında Banka Grupları											
Kamu Bankaları	9.924	8.180	7.049	6.570	5.660	5.076	4.263	3.685	3.275	2.780	2.427
Yerli Özel Bankalar	9.171	8.150	7.161	6.439	5.279	4.588	4.087	3.615	3.287	2.562	2.146
Yabancı Bankalar	6.253	5.193	4.481	3.919	2.963	2.673	2.443	2.256	2.148	1.931	1.656
TOPLAM MEVDUATLAR / ORTALAMA TOPLAM PERSONEL SAYISI											
Sektör	4.883	4.537	3.902	3.588	3.276	2.824	2.563	2.246	2.157	1.863	1.554
Fonksiyon Bazında Banka Grupları											
Mevduat Bankaları	5.111	4.726	4.058	3.741	3.421	2.946	2.695	2.354	2.262	1.941	1.625
Karılım Bankaları	3.835	3.774	3.277	2.971	2.690	2.362	1.843	1.800	1.752	1.861	-
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sahiplik Bazında Banka Grupları											
Kamu Bankaları	5.516	5.303	4.502	4.207	4.311	3.772	3.361	2.798	2.475	2.153	1.890
Yerli Özel Bankalar	5.125	4.800	4.110	3.846	3.433	2.935	2.717	2.290	2.280	1.813	1.414
Yabancı Bankalar	3.806	3.252	2.802	2.362	1.920	1.662	1.499	1.368	1.307	1.132	839
VERGİ ÖNCESİ KAR / ORTALAMA TOPLAM PERSONEL SAYISI											
Sektör	146	149	152	130	145	138	94	115	102	69	74
Fonksiyon Bazında Banka Grupları											
Mevduat Bankaları	151	152	155	132	148	139	91	114	101	66	74
Karılım Bankaları	23	80	79	77	77	79	79	79	70	58	-
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	348	277	271	204	189	224	204	186	166	151	66
Sahiplik Bazında Banka Grupları											
Kamu Bankaları	198	187	174	143	178	186	127	146	136	115	102
Yerli Özel Bankalar	158	177	171	148	170	151	100	116	82	44	59
Yabancı Bankalar	72	59	89	79	64	66	49	67	71	65	62

Bankacılık sektörünün 2004-2014 dönemindeki ortalama toplam aktiflerinin ortalama toplam personel sayısına bölümünü, diğer bir ifadeyle personel başına oluşturulan aktif tutarı 2014 yılı itibarıyla 8.607 bin TL olmuştur. Aynı dönemde mevduat bankaları 8.688 bin TL'lik, katılım bankaları da 5.818 bin TL'lik personel başına aktif oluşturmuştur. Kalkınma ve yatırım bankalarının şube sayılarında olduğu gibi personel sayılarının diğer banka gruplarına göre düşük olması nedeniyle bu grubun personel başına aktif tutarı 14.518 bin TL olmuştur. Banka sahipliği bazında, kamu bankaları 2014 yılında personel başına 9.924 bin TL aktif oluştururken, yerli özel bankalar 9.171 bin TL ve yabancı bankalar da 6.253 bin TL personel başına aktif oluşturmuştur.

Bankacılık sektörünün 2004-2014 dönemindeki toplam mevduatının ortalama toplam personel sayısına bölümünü, diğer bir ifadeyle personel başına toplanan mevduat tutarı 2014 yılı itibarıyla 4.883 bin TL olmuştur. Aynı dönemde mevduat bankaları personel başına 5.111 bin TL'lik mevduat toplarken, katılım bankalarının personel başına mevduatı 3.835 bin TL olmuştur. Banka sahipliği bazında, 2014 yılında kamu bankaları 5.516 bin TL, yerli özel bankalar 5.125 bin TL ve yabancı bankalar ise 3.806 bin TL personel başına mevduat toplamıştır.

Bankacılık sektörünün 2004-2014 dönemindeki vergi öncesi karının ortalama toplam personel sayısına bölümünü, diğer bir ifadeyle personel başına kar tutarı 2014 yılı itibarıyla 146 bin TL olmuştur. Aynı dönemde mevduat bankaları personel başına 151 bin TL'lik kar elde ederken, katılım bankalarının personel başına kar tutarı bir katılım bankasında yaşanan gelişmeler nedeniyle 23 bin TL olarak gerçekleşmiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarının personel sayılarının diğer banka gruplarına göre düşük olması nedeniyle bu grubun personel başına kar tutarı 348 bin TL olmuştur. Banka sahipliği bazında, 2014 yılında kamu bankalarının personel başına 198 bin TL kar ettiği görülmüştür. Yerli özel bankalar 158 bin TL personel başına kar ederken, yabancı bankalar ise personel başına 72 bin TL kar etmişlerdir.

5. Sonuç

Türkiye ekonomisinde yaşanan 2000 ve 2001 krizleri sonucunda önemli oranda zarara maruz kalan bankacılık sektörünün yapısal sorunlarının çözümlenmesi amacıyla Mayıs 2001'de uygulamaya konulan Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı kapsamında gerçekleştirilen reformlar sonucunda bankacılık sektörü sağlıklı bir yapıya kavuşmuştur. Türk bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma işlemlerinin büyük ölçüde tamamlandığı 2004 yılından sonraki on yıllık dönem olan 2004-2014 dönemi içerisinde sektörde yapısal değişimler gerçekleşmiş ve bankacılık sektörünün bilançosu önemli oranda büyüme kaydetmiştir. Bu dönemde, finansal derinliğin göstergesi olan sektörün toplam aktiflerinin GSYH'ya oranı yaklaşık iki kat büyüme göstermiş, ekonomik büyümeye paralel olarak bankaların aracılık fonksiyonlarına odaklanmasıyla kredilerin aktifler içindeki payı artmıştır.

Bankacılık sektörünün en büyük fonlama kaynağı olan mevduatlar bu dönemde payını korumuş, düşük seyreden döviz kurları nedeniyle bankaların yurtdışı borçlanmalarının bilanço içindeki payı artmıştır. Sektörün gelir gider dengesinde de olumlu gelişmeler kaydedilmiş, gelirler içerisinde bankacılık hizmet gelirlerinin ve kredilerden alınan ücret ve komisyonların tutarında artış yaşanmış ve sektörde yüksek karlılık oranlarına ulaşılmıştır. Bankaların güçlü sermaye ve özkaynak tabanına sahip olmaları sonucunda sermaye yeterliliği rasyoları da yasal sınırların üzerinde gerçekleşmiştir.

Bilançonun 2004-2014 dönemindeki gelişimine bağlı olarak sektörün performans, işletme ve verimlilik rasyolarında da iyileşme gözlemlenmiştir. Bu dönemde, sektörün karlılığının artması sonucunda performans göstergeleri olan aktif ve özkaynak karlılığında yüksek oranlara ulaşılmıştır. Sektörün bankacılık hizmet gelirleri ile ücret ve komisyonlarının artması ile işletme göstergeleri olumlu bir seyir izlemiştir. Şube ve personel başına aktif, kredi, mevduat ve kar gibi büyüklüklerin artmasıyla da sektörün verimlilik göstergeleri iyileşmiştir. Ancak, bankacılık sektörünün performans, işletme ve verimlilik rasyoları 2004 yılından başlayarak yükselişe geçmesine rağmen bu rasyolar son üç yıl içerisinde düşüş eğilimine girmiştir. Türkiye ekonomisinde son üç yılda yaşanan düşük oranlı büyüme

trendi bankacılık sektörünü de etkilemiş, net faiz marjında gözlemlenen daralma sektörün kar artışını sınırlandırmıştır. Ekonomideki cari açığın düşürülmesi amacıyla denetim otoriteleri tarafından özellikle bireysel kredilere yönelik olarak alınan makro ihtiyati tedbirler de sektörün karlılığı üzerinde olumsuz etkide bulunmuştur.

Bu çerçevede, Türk bankacılık sektöründe karlılıkta yaşanabilecek daralmanın yanısıra, düşük ekonomik büyümenin aktif kalitesi üzerindeki olabilecek etkisi, FED faiz artırım süreci ile küresel sermaye akımlarının yavaşlaması nedeniyle bankaların yurtdışı borçlanmalarındaki potansiyel azalma ile Basel 3 uygulamaları sonucunda sermaye yeterliliği standart rasyosunda gerçekleşebilecek düşüşler, önümüzdeki dönemde Türk bankacılık sektörünü bekleyen gelişmeler olarak ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

- Aydoğan, E., R. Aktaş ve S. Pekkaya. 2005. 2001 Krizi Sonrası Dönemde Makroekonomik Gelişmeler Işığında Türk Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Bir Değerlendirme. İktisat, İşletme ve Finans Dergisi 20 (237): 17-48.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. 2001. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı - Tanıtım Rehberi.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. 2005. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporları. BDDK Yayınları No:2.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. 2010. Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi. Çalışma Tebliği, Gözden Geçirilmiş Üçüncü Baskı.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. 2015. www.bddk.org.tr. İnteraktif Bültenler Türk Bankacılık Sektörü Aylık Bülteni 2004-2014.
- Boyacıoğlu, M. A. 2003. 1980 Sonrası Türk Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler, Krizlerin Sektör Üzerindeki Etkileri ve İyileştirici Öneriler. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2003 (9).
- Bumin, M. ve F. Ateş. 2008. Sorunlu Bankaların Çözümlemesi. Palme Yayıncılık.
- Bumin, M. 2009. Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması ve Sonuçları. TBB Bankacılar Dergisi 20(70): 17-36.
- Bumin, M. ve A. Cengiz. 2009. Banka Birleşme ve Devralmalarının Etkinlik Üzerine Etkisi: Pamukbank'ın Halkbank'a Devredilmesi. İktisat, İşletme ve Finans Dergisi 24(279): 68-96.
- Calomiris, C. W. ve A. Powell. 2000. Can Establishing Market Bank Regulators Establish Credible Discipline: The Case of Argentina, 1992-1999. The National Bureau of Economic Research Working Paper No: 7715.
- Demireli, E. 2010. TOPSIS Çok Kriterli Karar Verme Sistemi: Türkiye'deki Kamu Bankaları Üzerine Bir Uygulama. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi 5(1): 97-108.
- Dookyung, K. 1999. Bank Restructuring in Korea. Bank for International Settlement Policy Papers.
- Erdönmez, A. P. ve B. Tulay. 2001. İşveç Bankacılık Krizi ve Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılması. Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık ve Araştırma Grubu.
- Gruben, W. C. ve J. Welch. 2001. Banking and Currency Crisis Recovery: Brazil's Turnaound of 1999. Economic and Financial Review, Federal Reserve Bank of Dallas 4 th Quarter.

- Hoelscher, D. S. ve M. Quintyn. 2003. Managing Systemic Banking Crises. International Monetary Fund Occasional Paper.
- Hoelscher, D. S. 2006. Bank Restructuring and Resolution. Palgrave Publications.
- Kaya, Y. T. 2001. Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma: Arjantin Örneği. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Çalışma Raporu.
- Martinez, J. L. 2000. Management and Resolution of Banking Crises: Lessons from the Republic of Korea and Mexico. The World Banking Discussion Paper No: 413.
- Ongena, S., D. C. Smith ve D. Michalsen. 2000. Distressed Relationships: Lessons from the Norwegian Banking Crisis (1988-1991). Center for Economic Research Working Paper.
- Öncü, S. ve R. Aktaş. 2007. Yeniden Yapılandırma Döneminde Türk Bankacılık Sektöründe Verimlilik Değişimi. Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi 14(1).
- Pengestu, M. and H. Manggi. 2002. The Boom, Bust and Restructuring of Indonesian Banks. International Monetary Fund Working Paper.
- Sato, Y. 2005. Bank Restructuring and Financial Institution Reform In Indonesia. The Developing Economies Journal 43(1).
- Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu. 2011. Raf Temizliği Projesi - TMSF Çözümleme Deneyimi. TMSF Yayınları.
- Toprak, M. ve O. Demir. 2001. Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar, Krizler ve Arayışlar. Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi 1(2): 1-26.
- Viotti, S. 2000. Dealing with Banking Crises - Proposal for a New Regulatory Framework. Riskbank Economic Review Third Quarter.